

УДК 343.9

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.20.290779>

Вячеслав Туляков,
докт. юрид. наук, проф.,
професор-дослідник Інституту
Європейського та Міжнародного
кримінального права університету
Кастілья Ла-Манчі (Іспанія),
професор кафедри кримінального
права Національного університету
«Одеська юридична академія»
(Україна),
член-кореспондент НАПрНУ,
заслужений діяч науки і техніки
України

ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: НА ШЛЯХУ ДО АПРОКСИМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Конституція України однозначно визначає життя і здоров'я людини як найвищу соціальну цінність, покладаючи на державу обов'язок відшкодування шкоди, завданої злочинними діяннями. Стаття 1177 Цивільного кодексу України закріплює право потерпілих на відшкодування шкоди, завданої їм кримінальним правопорушенням. Незважаючи на це конституційне зобов'язання, в українському законодавстві існує значна прогалина щодо комплексних заходів з відшкодування шкоди та реституції жертвам злочинів. Ця прогалина зумовлює необхідність запровадження нових правових заходів для забезпечення справедливого ставлення до потерпілих у національному правовому полі. Нагальність цього питання посилюється поточними військовими діями в Україні, що спонукає до критичного узгодження національного законодавства з відповідними міжнародними угодами. Щоб заповнити цю прогалину, було проведено аналіз міжнародних та європейських правових принципів з метою виведення основоположних концепцій для віктимологічного підходу в українському кримінальному праві. Вивчення цих зовнішніх правових рамок має на меті інформувати законодавця, сприяючи створенню більш справедливого та інклюзивного правового середовища для жертв кримінальних правопорушень в Україні, особливо в контексті поточних викликів, що стоять перед країною, та необхідності гармонізації з міжнародними стандартами. У світлі нагальної потреби посилити права та захист, що надаються жертвам злочинів, запропоновані правові заходи спрямовані на усунення існуючих прогалин в українському законодавстві. Спираючись на міжнародні та європейські правові принципи, вони мають на меті створити надійну основу, яка не лише компенсує жертвам злочинів завдану шкоду, але й гарантує дотримання їхніх прав протягом усього процесу кримінального

судочинства. Бойові дії, що тривають в Україні, слугують суворим нагадуванням про нагальну необхідність посилення правових норм, які захищають і відшкодовують збитки потерпілим. Приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів не лише покращить внутрішній правовий ландшафт, але й посилить відданість України правам людини та правосуддю перед обличчям безпрецедентних викликів. Оскільки країна прагне до стійкості перед лихоліттям, всеосяжна віктимологічна база, що ґрунтується на глобальних правових принципах, має вирішальне значення для побудови справедливого та інклюзивного суспільства.

Ключові слова: віктимологія, жертва кримінального правопорушення, апроксимація, поведження, компенсація, реституція.

Конституцією України життя і здоров'я людини визнаються найвищою соціальною цінністю. Кажуть, саме тому держава взяла на себе обов'язок відшкодувати шкоду, завдану кримінальним правопорушенням. Встановлено, що шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону. При чому шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених спеціальним законом (ст. 1177 ЦК України). Але... Що ми маємо сьогодні??? Де ті закони, яким чином вирішується питання компенсації та реституції жертвам кримінальних правопорушень, які додаткові заходи справедливого поведження з жертвою злочину повинні бути імплементовані у національне законодавство? Питання є мегаважливим, враховуючи стан військових дій в Україні, та певний перелік міжнародних документів, гармонізація національного законодавства з якими потребує часу та відповідних зусиль.

Дивно, як люди думають, що кримінальне право досягає свого апогею, коли злочинця виявляють і відправляють до в'язниці. На жаль, щоразу, коли це відбувається, кримінальне право фактично «зазнає ще однієї поразки» перед обличчям того, що було б ідеальним рішенням: не мати кримінальних злочинів, злочинців і жертв взагалі. Найкраще це можна проілюструвати на прикладі масових звірств, скоєних під час конфліктів (або «воєнних

злочинів»). Впливаючи на людські життя у великих масштабах (і здебільшого руйнуючи їх), воєнні злочини піднімають питання, які не так легко помітити у «звичайних» кримінальних справах. Як і «звичайні» кримінальні правопорушення, тільки в більшому масштабі, воєнні злочини (як масові злочини) ставлять питання про мету і роль кримінального права (і міжнародного кримінального права) в нашому суспільстві. Крім того, постає питання про суспільства, які ми створили, про винайдення (і невдачу) кримінального права як засобу запобігання, і про реальність дій постфактум, коли злочини вже скоєні, а життя і майно вже знищені; не якихось уявних «тих», а живих людей, які сподіваються, що кримінальне право допоможе їм подолати ці страждання і продовжити жити; допоможе їм знайти справедливість... Суди та потерпілі мають різні уявлення про правосуддя. З одного боку, суди мають суворе та обмежене розуміння того, як має виглядати правосуддя. Існують правила і процедури, права і обов'язки – здебільшого жорсткі. Зрештою, йдеться про визначення індивідуальної кримінальної відповідальності осіб, які постали перед судом, та встановлення фактів про події, щоб суд міг прийняти рішення про винуватість чи невинуватість обвинуваченого. Більше того, весь процес побудований таким чином, щоб бути спрямованим на обвинуваченого. Потерпілі «просто» матимуть можливість розповісти свою історію, але не вільно і без обмежень, а у вкрай обмежений і стресовий спосіб. Ось як далеко зайде кримінальне правосуддя. Ні пам'ятників, ні пенсій, ні репарацій.

З іншого боку, очікування жертв були майже зовсім іншими і виходили за межі судової зали. Вони очікували справедливості. Часто це була єдина справедливість, яка коли-небудь буде надана жертвам масових звірств, вони сподівалися, що кримінальне правосуддя допоможе їм рухатися далі і відновити своє життя. Це не означає, що вони незадоволені тим, що факти були встановлені, а винні потрапили до в'язниці, але це має менший вплив на їхнє повсякденне життя, ніж сприймається судами. Будучи дещо

«абстрактним», таке правосуддя позбавлене «людського обличчя»; воно нехтує тим, що жертви – це люди з повсякденними потребами – такими простими, як їжа, одяг, житло, ліки та іграшки для дітей. Формальний підхід до правосуддя забуває, що після періоду насильства жертви залишаються людьми, які страждають як фізично, так і морально, а в деяких випадках живуть у крайній бідності, прямо чи опосередковано спричиненій минулими насильницькими злочинами. Нічого не змінюється, коли кривдника відправляють до в'язниці, і «справедливість восторжествувала»¹ – ця велика цитата з твору відомого боснійського юриста професора Горана Сіміча свідчить про міжнародну значущість та визначеність проблематики кримінально-правової віктимології у сучасному турбулентному світі.

Свого часу, було висловлено ряд пропозицій з приводу віктимологічних аспектів проєкту Кримінального закону України². Частина з них отримала своє вирішення у політичних рішеннях³, частина ще чекає свого часу.

Зокрема, десять років тому було запропоновано, щоб у Преамбулі майбутнього Кримінального Закону мали міститися посилання на конституційну зумовленість кримінально-правової заборони, пов'язаність її нормами Конституції держави та міжнародно визнаними основними принципами і фундаментальними свободами людини і громадянина. Серед учасників кримінально-правових відносин (злочинець – держава – потерпілий – треті особи) центральне місце має посідати потерпілий. Сутністю і змістом відповідальності має виступати тільки кара, а реабілітація, компенсація і відновлення в правах потерпілого, – віднесені до інших обов'язкових заходів реагування на злочинне діяння. Основною, а може

¹ Goran Šimić ICTY and Question of Justice – December 27, 2017, URL: <https://journals.law.harvard.edu/hrj/2017/12/icty-and-the-question-of-justice/>.

² Туляков В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової віктимології. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Вип. 1. Одеса, 2002. С. 266–274.; Туляков В. А. Виктимологические проблемы применения нового Уголовного Кодекса Украины. *Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення*. Київ-Харків, 2002. С. 234–238.

³ Концепція забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів / Указ Президента України від 28 грудня 2004 року № 1560/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560/2004#Text>.

і єдиною метою Кримінального кодексу, має стати правове забезпечення охорони прав і свобод потерпілого від злочину. Інші діяння мають бути декриміналізовані, переведені в розряд кримінальних проступків, або порушуватися за скаргою потерпілих (зокрема, держави та інших соціальних спільнот). Розширення системи приватного обвинувачення має призвести і до розширення альтернативних способів реагування на злочин. Це передбачає опис у I розділі Загальної частини КК проблематики, пов'язаної із застосуванням до винного не тільки покарання, а й інших заходів кримінально-правового впливу (безпеки, соціального захисту, реституції, компенсації, компенсації, реабілітації). Тут же потрібен опис доповнення до принципу 'ne bis dem idem' посиленням на те, що відбуття покарання не звільняє від відповідальності злочинця перед потерпілим.

Принципи дії кримінального закону за колом осіб мають бути доповнені патронажним принципом в контексті поширення універсальної юрисдикції і вказівкою на обов'язковість компенсаційних виплат незалежно від реалізації відповідальності в іншій державі.

І нарешті, головне – майбутній Кримінальний кодекс має бути виписаний не для правозастосовувачів і правопорушників, а для потерпілих. До речі, без цього ми не будемо в змозі подолати основне протиріччя сучасного кримінального права, яке існує незалежно від країни, культури та ідеології правлячої партії: ратуючи за безпеку простих людей, ми створюємо доктрину і величезну систему покарань для правозастосовувачів, використовуємо її для правопорушників, а народ, як і раніше, зловмисно краде гайки з неосяжних просторів наших залізниць, не замислюючись про те благо, яке ми для нього робимо⁴.

Наукові розвідки Ю. Бауліна, В. Борисова, В. Василевича, В. Голіни, Б. Головкина, О. Джужи, А. Литвинова, А. Музики, О. Шостко надали

⁴ Туляков В. А. Виктимология уголовного закона (пути реконструкции разделов I и II общей части УК Украины). *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 8 жовтня 2010 р.: у 2 т. Одеса, 2010. Т. 1. С. 307–310.

додаткових аргументів виказаним ідеям. Академік Юрій Баулін, головуючи Робочою групою з розробки проєкту КК України, писав: «Одним із завдань КК є захист прав та інтересів потерпілого від злочинів. В КК європейських країн значною мірою знайшли відображення положення Декларації Основних принципів правосуддя щодо жертв злочинів та зловживання владою, яка була ухвалена Генеральною асамблеєю ООН 29 листопада 1985 року на основі рішень Сьомого Конгресу ООН, а також рішень Дев'ятого та Десятого Конгресів ООН з питань запобігання злочинності і поведження з правопорушниками (1995, 2000 рр.). І хоча багато положень зазначених документів знайшло своє втілення в чинному КК, однак доцільно у майбутньому зробити наступний крок: передбачити в Загальній частині КК окремий принцип захисту прав потерпілого і окремий розділ, присвячений реституції і компенсації потерпілому від злочину, а також передбачити участь потерпілого у вирішенні багатьох питань щодо подальшої кримінально-правової долі особи, яка заподіяла йому шкоду. Такий підхід відповідав би європейському тренду щодо захисту прав потерпілого у матеріальному кримінальному праві»⁵.

Погоджуючись із сказаним, підкреслимо, що сьогодні, знаходячись на шляху необхідності апроксимації діючого кримінального законодавства України до світових та європейських стандартів, зазначимо, що основною метою легітимації конвенціональних норм в нашому правовому просторі є розробка теоретичної моделі Кримінального кодексу як публічно-правового інструменту з паралельним завданням підкреслення першочергової важливості захисту індивідуальних прав людини. Цей теоретичний підхід є новаторським кроком у міжурядовій комунікації, особливо в контексті конфлікту в Україні та її шляху до європейської інтеграції. Він підкреслює крихкість традиційних правових інструментів і необхідність інноваційних

⁵ Баулін Ю. В. Європеїзація Загальної частини проєкту КК України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/baulin-yu-v-yevropeyizatsiya-zagalnoyi-chastyny-novogo-kku.pdf>.

підходів до наближення *acquis*, а також до міжнародного та національного захисту прав людини. У світлі цих обставин використання права прав людини як основоположного елемента теорії кримінального права та його гармонізації з правом ЄС, набуває першорядного значення.

Методологія питання пов'язана із реалізацією інтерпретаційного та апроксимаційного підходів до імплементації принципів віктимологічного законодавства у кримінальне право України.

Інтерпретаційний підхід у кримінальній політиці, особливо в контексті законодавства, орієнтованого на потерпілих, зосереджується на тлумаченні та імплементації законів з першочерговим акцентом на правах, потребах та інтересах потерпілих від злочинів. Цей підхід визнає еволюцію розуміння ролі потерпілих у системі кримінального правосуддя і прагне вирішити їхні проблеми за допомогою законодавчих заходів. Концепція законодавства, орієнтованого на потерпілих, передбачає адаптацію законів для надання підтримки, захисту та відшкодування особам, які зазнали шкоди в результаті злочинної поведінки.

Ключові компоненти інтерпретаційного підходу в контексті законодавства, орієнтованого на потерпілих, включають визнання прав потерпілих (права на інформацію, участь у судовому процесі, реституцію та захист від залякування чи переслідування, інклюзивна участь, надання послуг потерпілим, консультування та підтримку протягом усього процесу кримінального правосуддя).

Апроксимація українського кримінального права в контексті законодавчої роботи ЄС – це складний і багатовимірний процес, спрямований на зближення правових систем України та Європейського Союзу у сфері кримінальної юстиції. Він передбачає науковий підхід, який охоплює правовий аналіз, порівняльні дослідження та запозичення найкращих практик для гармонізації українського законодавства зі стандартами та принципами ЄС. Процес апроксимації передбачає різні

перспективи та методи. По-перше, він вимагає всебічного аналізу директив, регламентів та інших правових інструментів ЄС, які стосуються кримінального права. Крім того, процес апроксимації передбачає прийняття та імплементацію найкращих практик і правових норм ЄС з орієнтацією на судові прецеденти, процедури відповідальності, зразки реалізації віктимологічних ідей у національному законодавстві⁶.

Концепція законодавства, орієнтованого на потерпілих, в рамках інтерпретаційного та апроксимаційного підходів у кримінальній політиці відображає перехід від системи, орієнтованої виключно на правопорушника, до системи, яка визнає і враховує права та потреби жертв злочинів. Вона спрямована на створення більш збалансованої та співчутливої системи національного кримінального права, яка визнає потерпілих активними учасниками та зацікавленими сторонами у здійсненні правосуддя.

Розглянемо деякі базові документи, праця над якими, можливо, допоможе законодавцю звернути більшу увагу на віктимологічну складову кримінальної політики України.

М'яке право ООН. 29 листопада 1985 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою (резолюція 40/34 Генеральної Асамблеї, додаток)⁷, яка ґрунтується на переконанні, що з жертвами слід поводитися зі співчуттям і повагою до їхньої гідності та що вони мають право на негайне відшкодування завданої їм шкоди шляхом доступу до системи кримінального правосуддя, відшкодування збитків і надання послуг, спрямованих на їхню реабілітацію. Декларація рекомендує заходи, яких слід вжити від імені жертв злочинів на міжнародному, регіональному та національному рівнях для покращення доступу до

⁶ Туляков В. О. Апроксимація кримінального права України у контексті законодавчої роботи ЄС: перспективи та методи. *Вісник Національної академії правових наук України* / редкол.: В. Журавель та ін. Харків: Право, 2023. Т. 30, № 3. С. 323–335.

⁷ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power New York, 29 November. 1985. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>.

правосуддя та справедливого поведження, реституції, компенсації та допомоги. Вона також окреслює основні кроки, яких необхідно вжити для запобігання віктимізації, пов'язаної зі зловживанням владою, та надання жертвам засобів правового захисту. У Декларації «жертви» визначаються в широкому сенсі як особи, які індивідуально або колективно зазнали шкоди, включаючи фізичні або психічні травми, емоційні страждання, економічні втрати або істотне порушення їхніх основних прав, внаслідок дії або бездіяльності, які є порушенням національного кримінального законодавства або міжнародно визнаних норм, що стосуються прав людини.

У травні 1996 року Комісія Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та кримінального правосуддя на своїй п'ятій сесії ухвалила резолюцію про розробку посібників з використання та застосування Декларації (резолюція 1996/14 Економічної та Соціальної Ради). Посібник з питань правосуддя для жертв був розроблений у відповідь на цю резолюцію. Досвід багатьох країн світу показав, що одним з ефективних способів задоволення численних потреб жертв злочинів є створення програм, які надають соціальну, психологічну, емоційну та фінансову підтримку, а також ефективно допомагають жертвам злочинів у рамках системи кримінального правосуддя та соціальних інституцій. Посібник розроблено як інструмент для впровадження програм надання послуг потерпілим та розробки політики, процедур і протоколів, що враховують інтереси потерпілих, для органів кримінального правосуддя та інших осіб, які вступають у контакт з потерпілими⁸.

«Основні принципи та керівні положення ООН, що стосуються права на правовий захист і відшкодування шкоди для жертв грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень

⁸ Handbook on Justice for victims. New York, 1999. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf.

міжнародного гуманітарного права»⁹. Завдяки останнім державам-членам рекомендовано додати до діючого законодавства такі види відшкодування як реституція, компенсація, реабілітація, сатисфакція, а також гарантії неповторення. До речі, право на відшкодування, реабілітацію та компенсацію тісно пов'язане з порушеннями статей 2, 3, 5, 8, ст. 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також ст. 2, 3, 5, 8. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Реституція включає в себе відповідно: відновлення свободи, користування правами людини, документами, що засвідчують особу, сімейного життя і громадянства, повернення на колишнє місце проживання, поновлення на роботі і повернення майна. *Компенсацію* слід надавати за будь-яку шкоду, що піддається економічній оцінці, у встановленому порядку та співрозмірно до серйозності порушення й обставин кожного випадку. *Реабілітація* повинна включати в себе надання медичної та психологічної допомоги, а також юридичних і соціальних послуг. *Сатисфакція* повинна включати комплекс заходів, спрямованих на припинення порушень, повне та публічне оприлюднення правди, офіційну заяву або судове рішення про відновлення гідності, репутації та прав жертви й осіб, тісно пов'язаних із жертвою; принесення публічних вибачень, зокрема, визнання фактів і відповідальності тощо. *Гарантії неповторення* того, що трапилося, повинні включати зміцнення незалежності судових органів; захист осіб, що займаються юридичними й медичними питаннями; сприяння створенню механізмів контролю та запобігання соціальним конфліктам і їх врегулюванню; перегляд та реформування законів, які сприяють чи

⁹ Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law: resolution / adopted by the General Assembly 16 December 2005, URL: <https://digitallibrary.un.org/record/563157?ln=ru>.

допускають грубі порушення міжнародних норм в сфері прав людини і міжнародного гуманітарного права тощо¹⁰.

Документи ЄС. Директива про права потерпілих – Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року¹¹, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів із відповідними пропозиціями про зміни та доповнення діючого кримінального законодавства¹². Про це йдеться у стратегічному порядку денному Європейського Союзу на 2019–24 роки кажучи, що Європа повинна бути місцем, де люди почуваються вільно і безпечно. ЄС повинен відстоювати основні права і свободи своїх громадян і захищати їх від існуючих і нових загроз. На жаль, вважається, що Директива є несистемним утворенням за багатьма винятками, і, потерпілі продовжують стикатися зі значними проблемами: вони не отримують необхідну їм інформацію вчасно або у зрозумілій для них формі; відповідні служби підтримки часто недоступні, що залишає жертв без допомоги, якої вони потребують. У 2020 році Європейська комісія дійшла висновку, що більшість держав-членів незадовільно вжили заходів щодо доступу до інформації, послуг підтримки та захисту з урахуванням індивідуальних потреб потерпілих. Імплементация положень, пов'язаних з процесуальними правами та відновним правосуддям, є менш проблематичною. Але сьогодні Комісія має 21 поточну справу про порушення через неповну транспозицію Директиви про права потерпілих. Це обумовило початок процесу доповнення Директиви 2012 року. У Стратегії ЄС щодо прав потерпілих (2020–

¹⁰ Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law – art. 19–23.

¹¹ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.

¹² Туляков В. А. Директива 2012/29/EU Европарламента от 25 октября 2012 года о минимальных стандартах по правам, поддержке и защите жертв преступления и задачи уголовно-правовой науки. *Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку*: збір. наук. пр. Одеса: Фенікс, 2013. С. 322–324.

2025 рр.)¹³. Комісія визначає такі ключові пріоритети, навколо яких зосереджуються дії.

Ефективна комунікація з потерпілими та безпечне середовище для жертв злочинів: серед іншого, Комісія розпочне кампанію ЄС з підвищення обізнаності про права потерпілих та сприяння наданню спеціалізованої підтримки та захисту для потерпілих з особливими потребами. Держави-члени закликаються до повного та правильного виконання відповідних правил ЄС, зокрема, Директиви про права потерпілих, а Комісія продовжуватиме стежити за їх виконанням.

Покращення підтримки та захисту найбільш вразливих жертв: Комісія, серед іншого, сприятиме комплексному та цілеспрямованому підходу ЄС до підтримки жертв з особливими потребами; вона також розгляне можливість запровадження мінімальних стандартів щодо фізичного захисту жертв. Держави-члени повинні, наприклад, створити інтегровані та цільові спеціалізовані служби підтримки для найбільш вразливих жертв, включаючи будинки дитини, сімейні будинки, ЛГБТІ та безпечні будинки.

Сприяння доступу жертв до компенсації: Комісія здійснюватиме моніторинг та оцінку законодавства ЄС щодо компенсації, включаючи державну компенсацію та Рамкове рішення про взаємне визнання фінансових санкцій. Держави-члени закликаються забезпечити справедливу та належну державну компенсацію за насильницькі, умисні злочини, усунути існуючі процедурні перешкоди для національної компенсації та вжити заходів для того, щоб жертви не піддавалися вторинній віктимізації під час процедури компенсації¹⁴.

Рада Європи про права жертв. Наступний документ це *Рекомендація CM/Rec(2023)2 Комітету міністрів державам-членам щодо прав, послуг і*

¹³ EU Strategy on victims' rights (2020–2025) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en.

¹⁴ Empowering Victims: Commission Tables EU Strategy on Victims' Rights. August 2020 URL: <https://eucrim.eu/news/empowering-victims-commission-tables-eu-strategy-on-victims-rights/>.

підтримки потерпілих від злочинів від 15.03.2023 року¹⁵, якою вже у розвиток Рекомендації Rec(2006)8 Комітету міністрів державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів та запобігання віктимізації та Рекомендації Rec(85)11 Комітету міністрів державам-членам про становище потерпілого в рамках кримінального права та процесу для країн-членів Ради Європи встановлюються нові мінімальні стандарти поведінки із потерпілими від злочинів, зокрема, держави-члени повинні прийняти державну схему компенсації потерпілим від злочинів, вчинених на їхній території – яка не залежить від кримінального провадження, за умови, що шкода сталася внаслідок злочину – і може вимагати подання офіційної скарги. Потенційні бенефіціари такої схеми мають визначатися національним законодавством, але включати, як мінімум, потерпілих від умисних насильницьких злочинів, у тому числі сексуального насильства.

У цьому напрямку спрямовані і Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2022 року, що ратифікована Україною 20.06.2022 р, і Конвенція Ради Європи про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 24.11.1983 року (підписана, але не ратифікована Україною з 1985 року), – усі ці нормативні акти кажуть про пріоритет прав жертви кримінального правопорушення перед правами інших учасників кримінальних правовідносин (держави, правопорушника, громадянського суспільства).

«Злочин є спричиненням шкоди суспільству і порушенням індивідуальних прав жертв. Тому держави-члени повинні забезпечити ефективне визнання і повагу прав потерпілих щодо їхніх прав людини; вони повинні, зокрема, поважати свободу, безпеку, власність, гідність, приватне і

¹⁵ Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime 15.03.2023. URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-eng-recommendation-trafficking/1680ab4922>.

сімейне життя потерпілих і визнавати негативний вплив злочинів на потерпілих»¹⁶.

Комітет Міністрів Ради Європи рекомендує державам-членам розглядати кримінальне правопорушення як спричинення шкоди суспільству та порушення прав особи: Цей основоположний принцип підкреслює подвійну природу злочинних діянь. Злочини розглядаються як правопорушення не лише проти держави чи суспільства в цілому, але й як порушення прав окремих жертв. Ця перспектива визнає, що злочини завдають шкоди не лише суспільному порядку, але й окремим особам, які страждають від них. Ми повинні враховувати цю подвійну природу злочинів при розробці теорій покарання, стримування та реабілітації. Система правосуддя повинна бути спрямована на задоволення як суспільних інтересів, так і прав і потреб окремих жертв.

Повага до прав потерпілих: Державам-членам рекомендується поважати та захищати права людини потерпілих. Це включає захист їхньої свободи, безпеки, власності, гідності та різних аспектів їхнього приватного та сімейного життя. Наслідки злочинів виходять за межі фізичної шкоди і можуть впливати на потерпілих у різний спосіб. Теоретики кримінального права повинні включати віктимцентричні підходи у свої теорії. Це означає не лише зосередження уваги на правопорушнику, але й розгляд впливу злочинних дій на жертв. Теорії відновного правосуддя, наприклад, наголошують на необхідності відшкодування шкоди, завданої жертвам, відновлення їхньої гідності та добробуту.

Недискримінація: Державам-членам рекомендується забезпечити, щоб заходи, спрямовані на захист прав потерпілих, застосовувалися без дискримінації за різними ознаками, такими як стать, гендер, раса, релігія та інші. Це підкреслює важливість рівного ставлення та доступу до правосуддя

¹⁶ Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime – art 2.

для всіх потерпілих, незалежно від їхнього походження чи обставин. Теоретики кримінального права повинні дослідити, як дискримінація та упередження можуть впливати як на жертв, так і на правопорушників у системі кримінального правосуддя. Це може призвести до дискусій про справедливість, рівність і необхідність усунення упередженості в правоохоронних органах, судовому переслідуванні та винесенні вироків.

Включення вразливих осіб: Рекомендація пропонує поширити ці права на жертв з кримінальним минулим та підозрюваних у скоєнні злочину, наскільки це можливо. Це визнає, що ці особи також можуть бути жертвами злочинів або мати унікальні потреби. Теоретики кримінального права повинні дослідити складнощі статусу жертви і статусу правопорушника, особливо коли особи займають обидві ролі одночасно. Це може призвести до дискусій про програми виведення з-під варти та альтернативні підходи до покарання, які враховують глибинні причини злочинної поведінки, водночас задовольняючи потреби жертв злочинів. Віктимологи ЄС кажуть про це ж, стверджуючи що злочин – це порушення індивідуальних прав жертви, яке суттєво впливає на безпеку Європейського Союзу та його громадян¹⁷.

Зараз ми не будемо торкатися проблеми віктимно-орієнтованого визначення поняття злочину, хоча за результатами щорічного засідання Європейської академічної мережі кримінального права та Європейської комісії щодо перспектив розвитку європейського законодавства саму ці моменти стануть предметом жвавої дискусії у контексті змін ч. 1 ст. 83 Договору про створення Європейського союзу. Ідея про злочин як порушення природних прав жертви, та відповідна реакція на це отримує свій подальший розвиток... Діючий КК, до речі, не має розділу, присвяченого жертві кримінального правопорушення та її ролі у притягненні та звільненні від реалізації кримінальної відповідальності, норми КПК політично

¹⁷ Crime is an injury of the individual rights of the victim, and on the other hand, it substantially affects the European Union and its citizens. URL: <https://envr.eu/victims-rights/>.

відповідають мейнстриму, хоча є нюанси, про реституцію та компенсацію лише згадується у проєкті КК, не кажучи про спеціальний закон, прийняття якого було передбачено кількома законопроєктами з 1994 по 2006 роки... Є певні спогади про реституцію та компенсацію як вид кримінально-правових заходів у проєкті КК, проте це лише доктринальна модель. Зрозуміло, не до часу. Хоча, можливо навпаки? Якщо раніше ми мали у середньому орієнтовно 800 000 прямих та рікошетних жертв загальнокримінальних злочинів, то зараз з урахуванням жертв військових злочинів та ін., цей показник сягає уверх.. Навіть при використанні концепту «у п'ять разів менше» ми маємо навколо 220 000 жертв кримінального насильства, пов'язаного з агресією рф. Хоча зрозуміло, з урахуванням латентних жертв, та додатком кількості біженців та ВПО, ця цифра збільшується в рази.

До того ж питання реституції та компенсації виникнуть та вже виникають не тільки з приводу реалізації державного механізму виплати грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації згідно постанови КМУ від 02.09.2020 р. Залишилась ще моральна, психологічна, психіатрична, економічна шкода, не урегульована цією постановою та адгезійним судочинством у повному обсязі. Понад 300 мільярдів доларів США, які належать рф та її олігархам, були заморожені. Але використання цих грошей для компенсації та відновлення постраждалих та пошкодженої економіки України є обмеженим, оскільки компенсація потребує конфіскації. Комплексний цілісний підхід, заснований на взаємному визнанні прав та обов'язків усіх сторін, має дати позитивний результат у боротьбі з воєнними злочинами та побудові нового законодавства як результату нових безпекових парадигм, заснованих на інтернаціоналізації національного законодавства.

У цьому плані достатньо цікавим є текст Люблянсько-Гаазької конвенції про міжнародне співробітництво розслідування та переслідування злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та інших міжнародних злочинів від 25.05.2023 р, відкритої для підписання з 1 січня 2024 року. Ратифікація цього документу надасть Україні можливість повному вирішити питання із поширенням «длини руки» універсальної юрисдикції, гармонізацією складів злочинів проти миру та безпеки, людяності та військових злочинів, видачею правопорушників, міжнародною допомогою та універсальними стандартами компенсації та реституції для жертв міжнародних злочинів. Положеннями Люблянсько-Гаазької конвенції 2023 р. передбачено, що «жертви» означають фізичних осіб, яким завдано шкоди в результаті вчинення будь-якого злочину, до якого застосовується ця Конвенція. «Потерпілі» можуть включати організації або установи, які зазнали прямої шкоди будь-якому їхньому майну, призначеному для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових або благодійних цілей, або їхнім історичним пам'яткам, лікарням та іншим місцям і об'єктам, призначеним для гуманітарних цілей. Кожна Держава-учасниця вживає в межах своїх можливостей належних заходів для забезпечення ефективного захисту від можливої помсти або залякування, включаючи жорстоке поводження, жертв і свідків та, у відповідних випадках, їхніх родичів або представників, експертів, а також будь-яких інших осіб, які беруть участь у будь-якому розслідуванні, переслідуванні чи іншому процесуальному провадженні, що підпадає під дію цієї Конвенції, або співпрацюють з ними. Кожна Держава-учасниця, з урахуванням свого внутрішнього законодавства, забезпечує, щоб жертви злочину, до якого Держава-учасниця застосовує цю Конвенцію, мали право на відшкодування шкоди, що включає, у відповідних випадках, реституцію, компенсацію або реабілітацію, якщо: злочин було вчинено на

будь-якій території, що перебуває під юрисдикцією цієї Держави-учасниці; або ця Державо-учасниця здійснює свою юрисдикцію щодо цього злочину¹⁸.

Підсумовуючи сказане, вважаємо, що до визначення фізичної особи жертви злочину у кримінальному праві повинні включатися потерпілі, яким індивідуально чи колективно, прямо чи опосередковано було задано фізичної, психічної, психіатричної, економічної шкоди діянням, яке містить ознаки кримінального правопорушення згідно національному, європейському чи міжнародному кримінальному праву чи відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Новелізація кримінального правосуддя справа невдячна. Час змінюється. Нові реалії потребують нових рішень. Цікаве визначення вітимологічних аспектів кримінального права злочинів надане у новітній британській традиції. Яким повинен бути баланс між потребами безпеки суспільства та правами і свободами громадян? І ось, нові тенденції у вирішенні проблеми у країні, яка свого часу зазнала критики щодо порушення «права на надію». У переліку запропонованих у листопаді 2023 р. урядом Великобританії законопроектів на розгляд винесено¹⁹:

– Законопроект про винесення вироку. Згідно з UK Sentencing Bill найжахливіші вбивці проведуть решту свого життя за ґратами, в тому числі за будь-які вбивства, пов'язані з сексуальною чи садистською поведінкою. Ці правопорушники матимуть мало шансів або взагалі не матимуть шансів коли-небудь вийти на волю, і життя для них дійсно означатиме життя. Тобто засуджені до довічного позбавлення волі вбивці-сексуальні психопати (ECHR, Ilmseher v Germany²⁰) не матимуть права на умовно-дострокове звільнення на півдорозі... Зміни в законодавстві означатимуть, що довічне

¹⁸ Ljubljana-the Hague Convention on international cooperation in the investigation and prosecution of the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and other international crimes URL: <https://www.gov.si/en/registries/projects/mla-initiative/>.

¹⁹ Criminal justice at the heart of the King's Speech URL: <https://www.gov.uk/government/news/criminal-justice-at-the-heart-of-the-kings-speech>.

²⁰ ECHR, CASE OF ILNSEHER v. GERMANY Applications nos. 10211/12 and 27505/14) 4 December. 2018. URL <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-187540>.

ув'язнення виноситиметься у найтяжчих випадках, а судді зможуть відмовитися від нього лише за виняткових обставин. Законопроект також гарантує, що правопорушники, які вчиняють зґвалтування та інші тяжкі сексуальні злочини, будуть нести повну відповідальність за свої дії і проводитимуть за ґратами кожен день свого покарання, тоді як до приходу уряду консерваторів до влади у 2010 році цей показник становив 50%.

– Уряд також продовжить роботу над *законопроектом про потерпілих та ув'язнених* (The Victims and Prisoners Bill), який забезпечить, щоб інтереси потерпілих були в центрі уваги при здійсненні правосуддя. Згідно UK Victims and prisoners Bill, 2023²¹, термін «потерпілий» означає особу, якій завдано шкоди безпосередньо внаслідок того, що вона стала об'єктом злочинної поведінки, або якщо особа бачила, чула або іншим чином безпосередньо відчула наслідки злочинної поведінки під час її вчинення; якщо народження особи було безпосереднім результатом злочинної поведінки; якщо смерть близького члена сім'ї особи була прямим наслідком злочинного діяння; якщо особа є дитиною, яка стала жертвою домашнього насильства, що є злочинним діянням. При чому «шкода» включає фізичну, психічну або емоційну шкоду та економічні збитки та економічні втрати; «злочинна поведінка» означає поведінку, яка становить злочин (але при визначенні того, чи є особа жертвою внаслідок будь-якої поведінки, не має значення, що особа не була звинувачена або засуджена за правопорушення у зв'язку з такою поведінкою).

Цей закон, продовжуючи ідеї обмеження активності агресивних сексуальних злочинців, дасть суду повноваження зупиняти умовно-дострокове звільнення найгірших злочинців і не дозволяти їм одружуватися у в'язниці. До законопроекту про потерпілих та ув'язнених будуть внесені зміни, згідно з якими батьки, які вбивають партнера або колишнього

²¹ Victims and Prisoners Bill – Government Bill – Originated in the House of Commons, Sessions 2022-23, 2023-24 – Last updated: 9 November 2023; URL: <https://bills.parliament.uk/bills/3443>.

партнера, з яким у них є діти, автоматично позбавляються батьківських прав після винесення вироку. Це правило застосовуватиметься до кожного, хто буде засуджений за вбивство особи, з якою вони несли спільну батьківську відповідальність, та переглядатиметься суддею, щоб переконатися, що це відповідає найкращим інтересам дитини. Автоматичне виключення буде запроваджено у випадках, коли жертва домашнього насильства вбиває свого кривдника. Це дозволить краще захистити дітей, позбавляючи вбивць можливості впливати на ключові елементи їхнього життя, зокрема, на те, чи зможуть вони отримати доступ до терапевтичної підтримки, поїхати у відпустку або змінити школу. Це також означатиме, що жертвам насильства більше не доведеться проходити через нинішню процедуру подання заяви про обмеження батьківської відповідальності через суд у справах сім'ї, що зменшить навантаження на них у складний для них час.

– *Законопроект про кримінальну юстицію (Criminal Justice Bill)* також надасть поліції повноваження витіснити злочинність та антисоціальну поведінку з вулиць, боротися з повсякденною злочинністю, яка може завдати страждань сім'ям по всій країні. Поліція матиме право входити в приміщення без ордеру для вилучення викрадених речей, таких як телефони, якщо вона матиме обґрунтовані докази того, що конкретний викрадений предмет знаходиться в приміщенні, наприклад, на основі технології відстеження місцезнаходження за допомогою GPS. Це дасть поліції більше повноважень для повернення викраденого майна після того, як вона зробить запит і відстежить його місцезнаходження.

Уряд Великобританії також вживатиме заходів для захисту британців від загроз національній безпеці перед обличчям нових технологій, що швидко змінюються. Законопроект про слідчі повноваження (поправка) гарантує, що британські спецслужби і надалі матимуть повноваження, необхідні для протидії новим загрозам і технологічним досягненням, які надають нові можливості терористам, ворожим державним суб'єктам,

насильникам над дітьми та злочинним угрупованням. Зрозумілі майбутні реакції правозахисників та, можливо, ЄСПЛ. Проте ці виключення та обмеження навряд чи можуть кваліфікуватися як свідоме порушення прав та усталеної судової практики від Кафкаріса до Петухова, а відображують тенденції розвитку нейрокримінології та юстиції причетних... Можливі й політико-електоральні нюанси. Хоча з 2010 року в Англії та Уельсі рівень насильницьких злочинів знизився на 52%, а квартирних крадіжок – на 57%.

Отже, безпека держави формується із забезпечення безпеки пересічних громадян. Саме це є основою подальшого розвитку наукової підтримки системи кримінальної юстиції після війни.

Є над чим попрацювати...

У світлі визначених обставин використання права прав людини як фундаменту теорії кримінального права та його гармонізації з правом ЄС, набуває першорядного значення. І, підкреслимо: прав жертви кримінального правопорушення у кримінальному праві.

Список використаних джерел

1. Goran Šimić ICTY and Question of Justice – December 27, 2017. URL: <https://journals.law.harvard.edu/hrj/2017/12/icty-and-the-question-of-justice/>.
2. Туляков В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової віктимології. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Вип. 1. Одеса, 2002. С. 266–274.
3. Туляков В. А. Виктимологические проблемы применения нового Уголовного Кодекса Украины. *Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення*. Київ-Харків, 2002. С. 234–238.
4. Концепція забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів / Указ Президента України від 28 грудня 2004 року. № 1560/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560/2004#Text>.
5. Туляков В. А. Виктимология уголовного закона (пути реконструкции разделов I и II общей части УК Украины). *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 т. Т. 1. (Одеса, 8 жовтня 2010 р.). Одеса, 2010. С. 307–310.

6. Баулін Ю. В. Європеїзація Загальної частини проекту КК України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/baulin-yu-v-yeuropeyizatsiya-zagalnoyi-chastynu-novogo-kku.pdf>.
7. Туляков В. О. Апроксимація кримінального права України у контексті законодавчої роботи ЄС: перспективи та методи. *Вісник Національної академії правових наук України* / редкол.: В. Журавель та ін. Харків: Право, 2023. Т. 30, № 3. С. 323–335.
8. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power New York, 29 November. 1985. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpjcvcap/dbpjcvcap.html>.
9. Handbook on Justice for victims. New York, 1999. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf.
10. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law: resolution / adopted by the General Assembly 16 December. 2005. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/563157?ln=ru>.
11. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law – art. 19–23.
12. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.
13. Туляков В. А. Директива 2012/29/EU Європарламенту от 25 октября 2012 года о минимальных стандартах по правам, поддержке и защите жертв преступления и задачи уголовно-правовой науки. *Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку*: збір. наук. пр. Одеса: Фенікс, 2013. С. 322–324.
14. EU Strategy on victims' rights (2020–2025). https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en.
15. Empowering Victims: Commission Tables EU Strategy on Victims' Rights. August 2020. URL: <https://eucrim.eu/news/empowering-victims-commission-tables-eu-strategy-on-victims-rights/>.
16. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime 15.03.2023. URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-eng-recommendation-trafficking/1680ab4922>.

17. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime – art 2.

18. Crime is an injury of the individual rights of the victim, and on the other hand, it substantially affects the European Union and its citizens. URL: <https://envr.eu/victims-rights/>.

19. Ljubljana-the Hague Convention on international cooperation in the investigation and prosecution of the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and other international crimes. URL: <https://www.gov.si/en/registries/projects/mla-initiative/>.

20. Criminal justice at the heart of the King's Speech. URL: <https://www.gov.uk/government/news/criminal-justice-at-the-heart-of-the-kings-speech>.

21. ECHR, CASE OF ILNSEHER v. GERMANY Applications nos. 10211/12 and 27505/14). 4 December. 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-187540>.

22. Victims and Prisoners Bill – Government Bill – Originated in the House of Commons, Sessions 2022-23, 2023-24 – Last updated: 9 November. 2023. URL: <https://bills.parliament.uk/bills/3443>.

REFERENCES

1. Goran Šimić ICTY and Question of Justice – December 27, 2017, URL: <https://journals.law.harvard.edu/hrj/2017/12/icty-and-the-question-of-justice/>.

2. Tuliakov, V.O. (2002). Teoretychni problemy kryminalno-pravovoi viktymolohii. *Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii*, 1, 266–274 [in Ukrainian].

3. Tuliakov, V.A. (2002). Vyktymolohycheskye problemu pryimeneniya novoho Uholovnoho Kodeksa Ukraynu. *Novyi Kryminalnyi kodeks Ukrainy: pytannia zastosuvannia i vyvchennia*. Kyiv–Kharkiv, 234–238 [in Russian].

4. Kontseptsiiia zabezpechennia zakhystu zakonnykh prav ta interesiv osib, yaki poterpily vid zlochyniv / Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28 hrudnia 2004 roku N 1560/2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560/2004#Text>.

5. Tuliakov, V.A. (2010). Vyktymolohyia uholovnoho zakona (puty rekonstruktsyy razdelov I y II obshchei chasty UK Ukrayny). *Aktualni problemy kryminalnoho prava, protsesu ta kryminalistyky: materialy 2-yi Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Odesa, 8 zhovtnia 2010). Vol. 1, 307–310 [in Russian].

6. Baulin, Yu.V. Yevropeizatsiia Zahalnoi chastyny proektu KK Ukrainy. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/baulin-yu-v-yevropeyizatsiya-zagalnoyi-chastyny-novogo-kku.pdf> [in Ukrainian].

7. Tuliakov, V.O. (2023). Aproksymatsiia kryminalnoho prava Ukrainy u konteksti zakonodavchoi roboty YeS: perspektyvy ta metody. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 30, 3, 323–335 [in Ukrainian].

8. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power New York, 29 November. 1985. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>.

9. Handbook on Justice for victims. New York, 1999. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf.

10. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law: resolution / adopted by the General Assembly 16 December. 2005. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/563157?ln=ru>.

11. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law – art. 19–23.

12. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.

13. Tuliakov, V.A. (2013). Dyrektyva 2012/29/EU Evroparlamenta ot 25 oktiabria 2012 hoda o mynymalnykh standartakh po pravam, podderzhke y zashchyte zhertv prestupleniya y zadachy uholovno-pravovoi nauky. *Porivnialne pravoznavstvo: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku*: zbir. nauk. pr. Odesa: Feniks, 322–324 [in Ukrainian].

14. EU Strategy on victims' rights (2020–2025) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en.

15. Empowering Victims: Commission Tables EU Strategy on Victims' Rights. August 2020. URL: <https://eucrim.eu/news/empowering-victims-commission-tables-eu-strategy-on-victims-rights/>.

16. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime 15.03.2023 URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-eng-recommendation-trafficking/1680ab4922>.

17. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime – art 2.

18. Crime is an injury of the individual rights of the victim, and on the other hand, it substantially affects the European Union and its citizens. URL: <https://envr.eu/victims-rights/>.

19. Ljubljana-the Hague Convention on international cooperation in the investigation and prosecution of the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and other international crimes URL: <https://www.gov.si/en/registries/projects/mla-initiative/>.

20. Criminal justice at the heart of the King's Speech URL: <https://www.gov.uk/government/news/criminal-justice-at-the-heart-of-the-kings-speech>.

21. ECHR, CASE OF ILNSEHER v. GERMANY Applications nos. 10211/12 and 27505/14). 4 December. 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-187540>.

22. Victims and Prisoners Bill – Government Bill – Originated in the House of Commons, Sessions 2022-23, 2023-24 – Last updated: 9 November. 2023; URL: <https://bills.parliament.uk/bills/3443>.

Tuliakov V. Victimological principles of criminal law of Ukraine: on the way to approximation of international standards

The Constitution of Ukraine unequivocally establishes human life and health as paramount societal values, placing the onus on the state to redress damages resulting from criminal acts. Article 1177 of the Civil Code of Ukraine asserts the right of victims to compensation for harm inflicted upon them due to criminal offenses. Despite this constitutional commitment, a notable gap persists in Ukrainian legislation concerning comprehensive measures for the compensation and restitution of crime victims. This lacuna necessitates the implementation of new legal measures to ensure the equitable treatment of victims within the national legal framework. The exigency of this matter is accentuated by the current hostilities in Ukraine, prompting a critical alignment of domestic legislation with pertinent international agreements. To address this void, an in-depth analysis of international and European legal principles is undertaken to derive foundational concepts for the victimological framework within Ukrainian criminal law. The examination of these external legal frameworks seeks to inform and shape domestic legislation, fostering a more just and inclusive legal landscape for victims of criminal offenses in Ukraine, particularly in the context of the nation's ongoing challenges and the imperative to harmonize with international standards. In light of the pressing need to fortify the rights and protections afforded to crime victims, the proposed legal measures aim to bridge the existing gaps in Ukrainian law. By drawing upon international and European legal principles, the objective is to establish a robust framework that not only compensates victims for harm suffered but also ensures their rights are safeguarded throughout the criminal justice process. The ongoing hostilities in Ukraine serve as a stark reminder of the urgency to fortify legal provisions that protect and compensate victims. Aligning with international standards will not only enhance the domestic legal landscape but also reinforce Ukraine's commitment to human rights and justice in the face of unprecedented challenges. As the nation strives for resilience in the midst of adversity, a comprehensive victimological framework rooted in global legal principles is crucial for building a fair and inclusive society.

Key words: *victimology, the victim of a criminal offense, approximation, treatment, compensation, restitution.*